

Y

Y, y, det 24. el. (hvis W regnes med) 25. bogstav i det da. alfabet. Romerne brugte opr. ikke bogstavet Y; af gr. Y (som opr. betød [ju]) havde de dannet V. I det sidste årh. f. Kr. optog romerne også tegnet Y og brugte det med den senere gr. lydverdi [y], men dog kun i fremmedord.

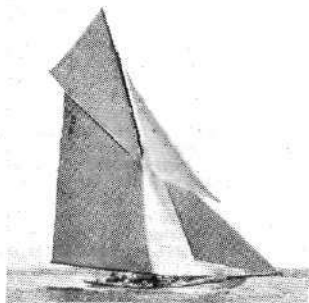
Y, kem. tegn for yttrium.

Y, automobilkendingsmærke for Vejle amt.

Y, i genetikken fork. for Y-kromosom.

Y, i mat. betegn. for en ukendt størrelse, oftest den anden af 2 ukendte.

yacht [jag:t] el. [jot] (eng.), lystfartøj af

nogenlunde anseelig udstyrelse og størrelse. **Yachtklub, Kongelig Dansk** (fork. *KDY*), stiftet 1866 til fremme af sejlsporten i Danmark; repr. Danm. v. nord. og internat. stævner. 1948: 1032 medl. + 77 juniorer.

Yajur'veda ['jädur-] (sanskrit *yajus* kultisk formel + *veda* åbenbaring), den tredje af de gl. ind. Vedaer, en samling af rituelle former anv. ved kulten, findes i to redaktioner, den sorte Y og den hvide Y. **yakokse** ['jak-] (*Bos grun'niens*), meget

langhåret, centralasiat. okse. Holdes også tæmmet som ride- og lastdyr.

yaksha ['jäckšä], i ind. mytol. en gruppe demoner, gudernes fjender.

Yaleläs [jæ:l-] (efter opfinderen, den amer. klejnsmed Linus Yale (1821-68)), kombinationslås m. drejelig cylinder, hvori tilholderstifterne griber ind.

Yale University ['jæ:l:juna'værsoti], USA-univ. i New Haven, Connecticut; grl. 1701. Omfatter humanistiske, med., teol. og jur. studier; desuden specialskoler i kunst, musik, forsvæsen og sygepleje. 1244 lærere, 8650 studenter (1946).

Yalu [jalu], 550 km l. grænseflod ml. NV-Korea og Kina (Manchuriet).

Yama ['jä-], i ind. rel. herskeren i underverdenen, Y-s rige, identisk med forfædrenes verden, d. v. s. gravhjemmet, hvor de henfædre fødte lever sålignende passive liv. Senere fremvoksende forestillingen om Y-s rige som et saligt land, hvor de afdøde lever i intens fryd, medens det gl. gravryg fik tone af mørke og rædsel, og Y opfattedes som de dødes dommer, et frygtindgydende væsen i ildrøde klæder med krone på hovedet, gloende øjne og i hånden en strikke til at fange de døde sjæle med.

Yamagata [jamagata], jap. by på N-Honshū; 79 000 indb. (1940).

Yamagata, [ja-], *Aritomo* (1838-1922), jap. fyrste, officer, politiker. 1889-91 krigsmin., 1898-1901 ministerpræsident; generalstabschef i krigen mod Kina 1894-95 og mod Rusl. 1904. Indførte alm. værnepligt.

Yamamoto [jamamåtä], *Isorokū* (1884-1943), jap. admiral. Fra nov. 1940 øverstkommand. f. jap. marine, planlagde og gennemførte angrebet på Pearl Harbor dec. 1941 og efterfølg. offensiv mod Indonesien. Faldt apr. 1943.

Yamashita [jamashita], *Tomoyuki* (1883-1946), jap. general. Øgede jap. luftvåben i 1930'erne. Ledede angrebet mod Bagindien og Singapore 1941-42, 1942-45 kommand. general på Filipinerne, slået af MacArthur og fanget. Febr. 1946 hængt efter krigsforbryderproces i Manila, ansvarlig for massemyrderier af fanger og civilbefolkning.

Yamato [jamato], jap. landskab på Honshū ved Osaka og Kyōto.

yams [jam, jin], (senegal. *nyomi* spise), knoldene hos forsk. trop. urter, som er beslægtet med liljer. De stivelsesrige knolde indeholder et giftigt alkaloid, som dog kan fjernes ved kogning. Vigtig kulturplante i mange trop. egne. Smag og næringsværdi omtr. som hos kartofler, dog sødere.

Yanaon [jana'ŋ], fr. koloni på Forindiens Ø-kyst, NØ f. Madras; 18 km²; 7000 indb. (1946).

yang og yin [jan, jin] (kin.), taoismens to grundprincipper: det mandlige og det kvindelige, der begge virker såvel i universet som i enkeltindividet.

Yang-tze-kiang [jan dza dʒian] (kin.) (den blå flod), 5200 km l. flod fra NØ-Tibet gnm. Midt-Kina til Det Østkin. Hav; Kinas største flod («Kinas Glæde»; mods. Hwang-ho, «Kinas Sorg»). Mundingen er indtil 120 km br. Sejlbår for oceanskibe til Wu-han (1200 km fra mundingen). Y har 1/10 af verdens befolkning i sit opland.

yankee ['jæŋki] (amer., vist diminutiv af holl. *Jan, Johan*; opr. brugt af hollænderne i Nieuw Amsterdam (New York) om englænderne i Connecticut); øgenavn til person fra Nordstaterne; i Eur. om enhver amer. borger.

Yankee doodle ['jæŋki 'du:dl], amer. slagsang, anv. under den amer. frihedskrig af de eng. tropper, adopteret af amerikanerne. Blev efterh. USA's nationalmelodi, men er som sådan fortrængt af The Star Spangled Banner. Trykt første gang 1778.

Yaoundé [jaun'de], hovedstad i fr. Cameroun, Midt-Afr.; 50 000 indb. (1946).

Yap [ja:p] el. *Jap*, tættest befolkede ø bl. Carolineerne; 216 km². Admin.centrum. Vigtigt jap. militærstøttepunkt efter 1920.

yapock ['japok] (efter *Oyapock* flod i Guayana), d. s. s. svømmepungrotte.

yard [ja:d] (fork: yd.), længdemål, i Engl. = 91,4399 cm; i USA = 91,44018 cm.

Yarkand [jar'kand], kin. *So-che* [so tʃa], oaseby i V-Sin-kiang, Kina, ved Yarkand Darya (kildeflod til Tarim); ca. 75 000 indb. Vigtigt vejcentrum.

Yarmouth (Great Y [græit 'ja:məʃ]), vigtig fiskerihavn på Engels Ø-kyst, NØ f. London; 50 000 indb. (1948). Industri: skibstilbehør.

Yarrow ['jærou], flod i S-Skottl., biflod til Tweed; ofte omtalt i eng. digtning p. gr. af naturskønhed.

yata'gan [ja-] el. *jaa'gan*, tyrk. tvægget dolk.

Ya'tre'n [ja-], jodoksykinolinulfonsyre + natriumbikarbonat, kraftigt virkende antiseptikum, serl. t. anv. mod dysenteri.

Yawata [jābata], jap. by på N-Kyushū; 261 000 indb. (1940). Stålindustri.

yawl [jā:l] (eng.), to-mastet fartøjstype (lystfartøj).

yaws [jā:z] (eng., fra carabisk), frambesia. **Yb**, kem. tegn for ytterbium.

Übermensch ['y:bærmɛnʃ] (ty.), overmenneske, Nietzsches betegn. for sit menneskeideal.

Überweg ['y:bærvɛ:k], *Friedrich* (1826-71), ty. filosof. Hovedværk: *Grundriss der Geschichte der Philosophie* (1862-66), mange nye og udvidede udg.

Y-bunden nedarvning, form for kønsbunden nedarvning, hvor egenskaben er knyttet til et gen i Y-kromosomet og nedarves i lige linie fra (oftest) far til søn. **yd.**, fork. f. yard.

Yde, *Marinus Larsen* (1879-1947), da. diplomat. Opr. typograf; journalist, 1917-21 chef f. Udenrigsmins. Pressebureau; 1921-45 da. generalkonsul i Hamburg, fra 1940 m. gesandttil. Arb. f. udvidelse af da. havfiskeri (skr. 1925). Angrebet for sin holdning under besættelsen, søgte sin afsked.

yderavner, bot., hos græsserne de avner, som omslutter småkset, oftest 2.

Yderbredning, ydre del af Isefjord.

yderbæger, bot., blade, der findes tæt neden for de egl. bægerblade og ligner disse, f. eks. hos stokrose.

yderste dag, d. s. s. dommedag.

Yding Skovhøj, højdepunkt m. kæmpehøj NV f. Ejer Bavnehøj (172,66 m), Danms. højeste jordpunkt.

ydrelære, vet., læren om sammenhængen ml. et dyrs ydre egenskaber og dets evner i forsk. retninger. Betegn. bruges oftest om hestens, dog også om kvægs, fårs og svins eksterior.

ydre mission, betegn. for kristendommens udbredelse blandt ikke-kristne. Missionsbefalningen føres tilbage til Jesus selv (f. eks. Matth. 10 og 28), og Paulus var den første hedningemissionær. Til hen i middelalderen udbredtes kristendommen ved rastløs y. På Reformations-tiden kom der en standstill, men kendskabet til den nye verden satte atter fart i y. Banebrydende blev den da. y. i Trankebar (1705), men verdensomspændende blev y først i forb. med de store eng. vækkelser omkr. og efter 1800. Engl. og Amer. er stadig førende i y, men også den rom.kat. kirke har udført et meget omfattende y-arbejde. Enkelte protestant. kirker driver off. y (således den sv. og den eng.), men de fleste missions-selskaber (f. eks. da. og no.) er private institutioner. Missionskonferencerne i Edinburgh 1910, i Jerusalem 1928, i Tambaram (ved Madras) 1938 og i Whitby 1947 har været afgørende økumeniske begivenheder. I nyere tid har en stærkere kirk. bevidsthed været fremme i y. De vigtigste arbejdsområder for den protestantiske y findes i Kina (ca. 600 000 døbte), Indien (ca. 2,4 mill. døbte), Indonesien (ca. 1,5 mill. døbte) og Afr. (ca. 3,6 mill. døbte). Fra Danm. ydedes 1947/48 godt 3 mill. kr. til y.

ydre Mongoli, alm. betegn. for den selvstændige Mongolske Folkerepublik.

Ydun, i nord. rel. gudinden, der vogter de livgivende æbler.

Yeats [jæits], *William Butler* (1865-1939), irsk digter. En af lederne i »The Celtic Revival« og medstifter af det irske nationalteater i Dublin (Abbey Theatre), hvor han en tid var direktør, og til hvilket han skrev adsk. skuespil. *The Hour Glass* (1904), *The King's Threshold* (1904) o. a. Digte: *Collected Poems* (1933). Desuden essays, fortællinger og erindringer. Y er præget af sin begejstring for den irske folkepoesi og fandt inspiration i den gl. keltiske digtning. (Portr. sp. 512).

Yeats-Brown [jæits 'braun], *Francis* (1880-1944), eng. forfatter af en række bøger, der bygger på hans oplevelser som officer, bl. a. i Indien, f. eks. *Bengal*

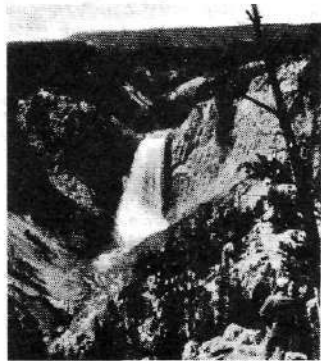
Lancer (1930, da. *Mellem Vildsvin og Vismænd* 1931) o. a. Hans artikler *European Jungle* (1939) bragte ham i miskredit som fascist.

Yedo [jædo] (rigtigere *Edo*), indtil 1869 navn på Tokyo.

Yell [jæl], næststørste ø bl. Shetland Øerne.

yellow press ['jæltju 'præs] (eng.), d. s. s. gul presse.

Yellowstone National Park ['jælosto:n 'næjənl 'pærk], et i 1872 fredet, 9000 km² stort naturreservat i Rocky Mountains

i staten Wyoming, USA, med den smukke Y. Sø, hvorfra Y. River i en 370 m dyb canyon løber mod N under dannelse af fl. store vandfald. Y er en højlette af vulkansk opr. omgivet af høje, sknækkede bjerge. Talr. hede kilder og geysire. Stor vildtbestand med bl. a. bison.

Yellowstone River ['jælosto:n 'rɪvər], største biflod til Missouri River, USA, fra Wyoming gnm. Yellowstone Parken og staten Montana; 1600 km l.

Yemen ['je-'], arab. *Al Yaman* [al 'jamán], uafhængig stat i SV-Arabien; 145 000 km²; ca. 3,5 mill. indb. Inden for kystsejlet mod Det Røde Hav rejser sig et højtland til ca. 3000 m. Her er nedbøren så stor, at der kan dyrkes kaffe, bomuld, tobak, hvede, majs, frugt. Hovedstad: San'á. - I oldtiden livlig handel, bl. a. m. Ægypten og Rom. 631 erobret af Muhamed. Hævede fra 16. årh. i hovedsagen uafhængig stilling over for Tyrk., fra ca. 1900 under eng. indflydelse, støttet til Engl. mod Ibn Sa'úd; 1934 tog imamen af Y kongetitel. Tilsluttet Arab. Union.

yen [jæn], jap. mønt = 100 sen (360 y = 1 USA \$ 1949).

Yen-an [jæn ən], by i den nordl. del af den kin. prov. Shen-si. 1935-47 de kin. kommunisters regeringsby.

yeoman ['joʊmən], eng. selvejerbønde i middelalderen.

Yerkes observatorium ['jærkɪz], amer. observatorium i Wisconsin, tilh. Univ. of Chicago, grl. 1897 af astronomen G. E. Hale (1868-1938), bekostet af d. amer. forretningsmand C. T. Yerkes. På Y findes den største eksisterende linseikkert. (Ill. se tavle Astron. Instrumenter).

Yeu, Ile de [il'djæ], fr. ø i Atlanterhavet ud for dept. Vendée; 22 km²; ca. 4000 indb.

Yezd [jæzd], by i Midt-Iran SØ f. Tehrán, ca. 60 000 indb. Handelsby i et oaseområde.

Yezo [jæzo] (egl. *Ezo*), ældre navn på den jap. ø Hokkaidō.

Yggdrasil, i nord. rel. verdenstræet, skæbnetræet; if. myterne en ask, hvis grene omspænder verden, og hvis tre rødder ender i Urds brønd hos aserne, Mimers brønd hos rimthuserne og i Hvergelmer i Nifheim. Under Y holder guderne rådslagning. I kulturdræmet er Y repr. ved en kvist i forb. med Aurr, muldens symbol.

yin (kin.), se yang og yin.

Ying-kow [jɪŋ kəu], off. navn på Newchwang i Manchuriet.

Y-kromosom, det af kønskromosomerne, der hos det sæk. heterogametiske køn, oftest hannen, erstatter det ene X-kromosom, hvorf det mods. køn besidder to.

-yl (af gr. *hylē* træ, materiale), alm. anv. endelse i navne på kem. radikaler, især de monovalente organiske radikaler, f. eks. ætyl C₂H₅ (afledt af ætan). Først anv. af de ty. kemikere Liebig og Wöhler 1832.

ylang-ylang olie [il'laŋ'ilaŋ] (kin.), æterisk olie, der udvindes af blomsterne af et træ (*Cananga odorata*), der vokser på Java, Filipinerne, Madagascar o. a. st. Benyttes til parfume. y er det første destillat, mens det senere overgående (el. det totale) destillat betegnes canangaolie. Kunstig y er en blanding af 15 forsk. kem. forb.

Y-legering, aluminiumlegering med lidt kobber, nikkel og magnesium; egnet til støbning af aeroplandele, stempler m. m.

YMCA, fork. f. Young Men's Christian Association, den eng. og amer. KFUM.

Ymer, i nord. rel. en ur-jætte, der blev dræbt af Odin, Vile og Ve, der derefter skabte verden af hans legeme. Myten afspejler offerdyrets drab og den rituelle skæren-op samt offerets symbolske bet., at man skaber verden derved.

Ymer, sv. tidsskrift, grl. 1881, med antropologi og geografi som hovedområde.

Ymer, en form for tykmælk, der fremstilles af skummetmælk og fløde. Mælken henstilles til syrnning med 1% syre. Efter afkøling og udskilning af valle tilsættes fløde. Blandingen homogeniseres og er derefter færdig til brug.

Ymers Ø, stor bjergrik ø i Keiser Franz Joseph Fjord. Højeste punkt 1900 m. Opbygget af palæozoiske sedimentler.

Ymesfjell, tidl. navn på Galdhøplådet.

ympe (sv.), *havebrug*, pøde.

Ymuiden [zei'möy(d)ə], ældre stavemåde for Jmuiden (holl. havn).

yngepleje, i dyreriget det forhold, at æg og unger beskyttes, plejes, evt. fodres af forældrene. y findes hos de fleste højere dyr, særlig udpræget hos fuglene, hvor kun tællellahøns synes at mangle y. Findes dog også hos en del fisk (måleflsk, tangsnarre, kutlinger m. fl.) samt endv. bl. lavere dyr, f. eks. hos edderkopper, enkelte muslinger og pighude m. fl.

yngeknopper, bot., knopper, som løses fra moderplanten og vokser op til nye planter, f. eks. hos vorteder i bladfoden og mange løg i blomsterstanden.

Ynglingatal (opregning af Ynglinger), oldno. ættekvad, digtet af Þjóðólfr fr Hvini i slutn. af 9. årh. til ære for en no. småkonge, der hævede at nedstamme fra Ynglingeætten; dennes mandslinie føres i Y tilbage til aserne, og de enkelte kongers biogr. opridses, spec. omstændighederne v. deres død og begravelse. Delvis hist. pålidelighed ned til 6. årh.

Ynglinger, mytisk-hist. kongeslægt i Sv. og No. Efterkomere efter sagnkongen Yngve. Til Y hørte Harald Hårfåger.

Yngste søns ret. På Bornholm gik bendergårdene tidl. i arv til bondens yngste søn mod en affindelse om til de øvr. børn. Ophævet 1887. Lign. ordninger kendes uden for Danmark.

yoga ['jo:] (sanskrit: anspændelse, andagtsevelse), ind. rel. træningspraksis, opr. udgået fra den gl. antikke rel.s rituelle observanser, der kom til at spille en rolle for de senere indiske rel.s frelsesvej, der har forløsning fra karma og samsåra til mål. Udviklet til selvstændig filosofi i tilknytning til sāmkhya. De rent praktiske træningsøvelser udvikledes senere til en gren for sig, hatha-y, i mods. t. rāja-y, der angår meditation. Foruden forløsning vinder yogien, udøveren af y, overnaturlige evner og færdigheder, i sentid opfatter som det væsentlige mål.

yoghurt ['jo:gurt] (tyrk.), bulg. surmælksprodukt af bøffelmeik. Tidl. tillagt særlig diætetisk betydning.

yogi ['jo:] (sanskrit), udøver af yoga.

yohim'bin [jo-] (*yohimb*, et afr. træ), plantealkaloid, der anv. til at forøge den seksuelle potens.

Yokohama [jokohama], Tōkyōs havneby. 22 km SV f. Tōkyō ved Tōkyō-bugten; 968 000 indb. (1940). Stor handel og industri. Delvis ødelagt ved jordskælvet 1923. Store bombeskader 1945.

Yokosuka [jokosuka], jap. havneby f. S-Honshū; 264 000 indb. (1940).

Yoldia arctica ['jɔ:l-'], hojarkisk havmusling. Findes i Danm. i aflejringer fra seneglacialtiden (Yoldia-laget).

Yoldia-havet ['jɔ:l-'] (efter *Yoldia arctica* Hav, der i seneglacialt strakte sig over Ml.-Sv. og sydl. Østiersø. På et tidligere tidspunkt over store dele af Nordjyllan (Vendsyssel).

yoldia-ler ['jɔ:l-], lærerter med den arktiske musling *Yoldia*. Esbjerg-y er fr. l. interglacialt, Vendsyssels ældr. y fra 2. interglacial og yngre y fra seneglacialtiden.

Yonkers ['jɔŋkərz], industriforstad til New York ved Hudson River; 143 000 indb. (1940).

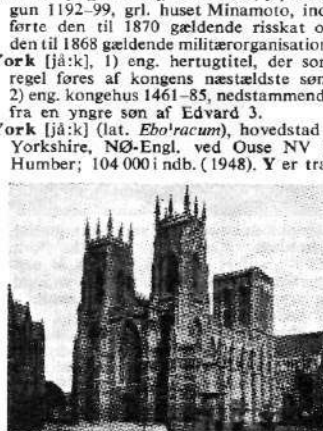
Yonne [jɔn], l) 273 km l., sydl. Seine-biflod gnm. kanaler i forbindelse med Saône o. Loire; 2) fr. dept. omkr. l); 7461 km² 266 000 indb. (1946). Agerbrug. Hovedstad: Auxerre.

Yorck von Wartenburg ['jɔrk fɔn 'vɔrk Ludwɪg (1759-1830), preuss. general, sludede på egen hånd aftaler m. russerne Taurogen dec. 1812 og befriede Østpreussen for Napoleons hære.

Yoritomo [joritomo], *Minamoto*, jap. shōgun 1192-99, grl. huset Minamoto, indførte den til 1870 gældende rikkast o. den til 1868 gældende militærorganisation.

York [jɑ:k], l) eng. hertugdømmet, der som regel føres af kongens næstældste søn 2) eng. kongehus 1461-85, nedstammende fra en yngre søn af Edvard 3.

York [jɑ:k] (lat. *Eboracum*), hovedstad Yorkshire, NØ-Engl. ved Ouse NV; Humber; 104 000 indb. (1948). Y er tra

York. Domkirken.

fikcentrum med alsidig industri. Ærkebispede. Domkirken (grl. i 7. årh., nu ældste del fra 13. årh.) er en af de smukkeste gotiske bygninger i verden. Byens murene er bevaret. I romertiden, da Y hed *Eboracum*, mil. og admin. midtpunkt f. N-Engl.

York [jɑ:k], industriby i Pennsylvania USA, 130 km V f. Philadelphia; 57 000 indb. (1940).

York-Antwerpen-reglerne (fork. *YAR*) ensartede internat. regler for behandling af groshavari.

York-halvøen, eng. *Cape York Peninsula* [kæip 'jɑ:k piŋsɪnjul], stor halvø f. Capentaria Bugten, N-Austr. N. punktet Kap York (10,6° s. br.).

Yorkshire ['jɑ:kjɪə], grevskab i NØ-Engl. (Engls. største), delt i East Riding (303 km², 500 000 indb. (1948)), North Riding (5512 km², 496 000 indb. (1948)) og West Riding (7187 km², 3 544 000 indb. (1948)).

Frugtbar jord med betydelig kvægavl. Store kul- og jernlejer, som betinger de højtdviklede industri. Den eng. uldindustri centrum. Vigtige byer: Hull, Leeds, Sheffield, Bradford.

yorkshiresvin, betegn. for to eng. svine racer; l) *det store y* (eng. *large white*), hvidt eng. svine race af bacontypen; bruges i de fleste lande, hvor der produceres bacon i Danm. benyttedes racen meget fra 1880 til 1930; derefter stærkt i tilbagegang 2) *det mellemstore y* (eng. *middlewhite*) hvidt eng. svine race af spæktypen; brugtes en del i Danm. for 1880.

yorkshireterrier, ganske lille, meget langhåret terrier. Anv. som skodehund.

Yorktown ['jɑ:ktaun], by i Virginia USA; 500 indb. (1940). I Y kapitulerede 19. 10. 1781 eng. general Cornwallis (173

735

-1805) til amerikanerne, hvorved kampene under Frihedskrigen i USA i hovedsagen var endt m. amer. sejr.

yoruba ['joruba], negerfolk med sudansprog og congokultur i V-Nigeria. Dygtige vævere og billedskærere (dansemasker); tidl. med blodige menneskeofringer og kannibalisme.

Yosemite National Park [jo'semati 'nájónl 'párk], et i 1890 fredet, 2900 km² stort naturreservat i Sierra Nevada, California, USA, omkr. et 12 km l. stykke af Y. River. Berømt for sin skønhed: indtil 1500 m h. klipper, californiske kæmpeyr, Y. Rivers 3 (indtil 435 m h.) vandfald.

Yoshida [jo'sida], *Shigeru* (f. 1878), jap. diplomat; ambassadør i Ital. 1930-32, i Engl. 1936-38, Udenrigsmin. okt. 1945-maj 1947; maj 1946-maj 1947 leder f. reg. af liberale og Fremskridtspartiet, afgik efter socialistisk valgsejr. Dannede 1948 et nyt kons. parti, Det Demokratiske-Liberale Parti, og okt. s. å. regering.

Yoshihito [jo'si'hitó], (posthumt navn: *Taishō*) (1879-1926), *Japansk kejser* 1912-26. Søn af Mutsuhito; overlod 1921 under sygdom sønnen Hirohito reg.

Young [jån], *Brigham* (1801-77), amer. mormonfører. Opr. farmer, 1832 mormon. 1844 mormonsamfundets præsident. Grl. 1845-47 mormonstaden i Utah.

Young [jån], *Edward* (1681-1765), eng. digter. Kendt for sin følelsesfulde tanke-digtning, *Night Thoughts* (1742), der brød med den herskende klassicisme.

Young [jån], *Francis Brett* (f. 1884), eng. forfatter. Har skrevet en lang række ret konventionelle romaner, hvoraf fl. er overs. til da. Bedst er *Portrait of Clare* (1927), da. *Livsleber* 1927).

Young [jån], *Loretta* (f. 1913), amer. filmskuespillerinde. Har siden sin debut 1927 spillet en lang række ingenueroller, men med en stadig større menneskelig dybde i karakteristikken, »Den Fremmede« (1947), »The Farmer's Daughter« (1947).

Young [jån], *Owen D.* (f. 1874), USA-politik. Bank- og forretningsmand (elektricitetsselsk., radio, Federal Reserve Bank of New York); deltog i erstatningsforhandl. i 1920'erne, 1929 form. f. erstatningskommission, der udarbejdede Y-planen. (Portrait).

Young [jån], *Thomas* (1773-1829), eng. læge, fysiker og ægyptolog. Indførte 1800 begrebet interferens og forklarede tynde hindere farver ved lysets interferens samt angav et forsøg over interferens af lys fra to fine tætliggende spalter. Y bidrog afgørende til tydingen af den ægypt. skrift ved bestemmelse af en række demotiske skrifttegn lydverdier.

Young-Helmholtz' teori (efter Thomas Young og H. v. Helmholtz). If. Y kan alle farver føres tilbage til 3 grundfarver, idet det antages, at nethinden foruden de lysmodtagelige stavoceller kun har tre forsk. arter af farvemodtagelige nerveender (tapceller), nemlig for rødt, grønt og violet.

Youngusband ['jån'håzbånd], *Sir Francis* (1863-1942), eng. opdagelsesrejsende. Rejser i Manchuriet 1886, Gobi 1887 og Pamir 1889-91; eng. kommissær i Tibet 1902-04, ledede 1904 eng. ekspedition til Lhasa, hvor Y ved traktat knyttede Tibe. til eng. politik.

Young-planen (efter Owen D. Young), plan for ty. erstatningsbetalinger efter 1. Verdenskrig, gennemført på konference i Haag 1930, ledsaget af endelig rømning af Rhinlandet. Fastsatte smidgere og lettere betalingssystem gnm. internat. bank i Basel; brød sammen under verdenskrisen, indstillet ved Hoover-moratoriet 1931.

Youngstown ['jånztaun], by i Ohio ved

William Butler Yeats. Owen D. Young.

grænsen til Pennsylvania, USA; 168 000 indb. (1940). Jern- og stålindustri.

yo-yo [jo'jo] (fr. *joujou* legetøj), legetøj bestående af en med fals forsynet cirkelformet træplade, som er fastgjort til en snor, hvis løse ende holdes i hånden. Ved særl. håndbevægelser bringes y til at gøre kunststykker som at løbe op og ned ad snoren, »spinne«, »gå tur« m. m.

Yperen ['i:pæra], ældre stavemåde for leper (belg. by).

ype'rit, d.s.s. sennepsgas. Opkaldt efter den belg. by Yperen; jfr. kem. kampstoffer.

yperstepræst, den øverste præst af Arons æt hos jøderne. Han ledede ofringerne på forskningsdagen. Efter hjemkomsten fra Babylon overtog han i mange henseender kongens funktioner. På N. T.s tid var han leder af synedriet.

Ypres [i:pr], fr. navn for leper (belg. by).

Ypsilon, det gr. bogstav y (Y, y); på ty. navnet for bogstavet y til forskel fra ü.

Yquem, Châteaue [ʃa'to i'kæm], slot i Sauternes, hvorfra de allerfineste sauternes-vine stammer.

'Yrjö-'Koskinen, Sakari (1830-1903), fi. historiker, politiker. Døbt Georg Zacharias Forsman; 1862 prof. i hist.; tilsluttet J. V. Snellman, leder f. fennomanerne, adlet 1882 og antog navnet Y. Medl. af reg. (senatet) 1882-99, gik ind for at bøj sig for statskuppet 1899.

Yrsa, Rolf Krakkes moder.

Ysaye [iza'i:], *Eugène* (1858-1931), belg. violinist. Var fl. gange i Kbh. 1886-97 lærer ved konservatoriet i Bruxelles.

Ysenbrant ['i:zøn-], *Adriaen* (d. 1551), nederl. maler. Virksom i Brugge. Midterbilledet af altertavlen i Nødebo kirke har været tilskrevet Y.

Yser (flamsk 'zeiser), fr. ['i:zæ:r], 88 km l. fr.-belg. flod, fra dept. Nord i Frankr. til Nieuwport i Belg. Forgæves ty. offensiv okt.-nov. 1914.

Üsküdar [yskjy'dar], ital. *Scutari*, Istanbul bydel på Bosphorus' Ø-kyst.

Üsküp [y'skjypp], tyrk. navn på byen Skoplje i Jugoslavien.

Ystad ['y:sta(d)], sv. købstad, S-Skåne;

Gade i Ystad. I baggrunden Mariakyrkan.

13 000 indb. (1949). Mariakyrkan (12. årh.), St. Petri kyrka (13. årh.), mange gl. bindingsværkshuse. Garnison. Mangesidig industri. Handel og skibsfart. Bædested. Y nævnes 1240 og var i middelalderen en bet. da. by.

yttringsfrihed, retten til inden for de af lovgivningen fastsatte grænser at udtrykke sin mening. Sådanne grænser kan være fastsat navnlig af hensyn til andre samfundsmedlemmer (f. eks. reglerne om strafbare ærefornærmelser) el. for at hindre angreb på den bestående polit. ordning, rel. institutioner m. m.

yt'ter'bium (efter *Ytterby* i Sv.), grundstof, kem. tegn Yb, atomnr. 70, atomvægt 173,0. Hører til de sjældne jordarters metaller.

Ytterby feldspatbrud, brud på Resarön i Sthlms. skærgård. Feldspatten findes i pegmatit og anv. til porcelæn i Rörstrands Porcelænsfabrik.

Ytterøy ['yt:røi], no. ø i den indre del af Trondheimsfjorden; 28 km²; 918 indb. (1946). Svovlgruber.

'yttrium (efter *Ytterby* i Sv.), grundstof, kem. tegn Y, atomnr. 39, atomvægt 88,9. Slutter sig til de sjældne jordarters metaller.

Yucatán-halvøen [juka'tan], en 200-500 m h. karstlette ml. Campeche- og Honduras-bugten, delt ml. México, Guatemala og British Honduras. Y har en klit- og strandsokyst med korallrev, og er opbygget af porøs kalksten fra tertier og kvartær, dækket af et tyndt lag jord. Y var centrum for maya-kulturen, hvis berømteste byer var Chichén-Itzá, Uxmal, Tikal og Quirigua. Fra Y udføres sisal og tyggegumm. Største by er Mérida.

Yucca ['juka] (palmelilje), slægt af liljefam., fra trop. el. subtrop. egne i Amer., med træagtig stamme, lange, stive blade og stor blomsterstand. Bladenes taver anv. til tovværk og papir. Nogle arter er prydplanter i væksthuse.

Yukon ['ju:kən], territorium i NV-California på grænsen til Alaska; 536 306 km²; 4914 indb. (1941), deraf 1043 i hovedstaden Dawson. Vigtigste erhverv er skovbrug og minedrift, (især guld i det tidl. berømte Klondike distrikt).

Yukon River ['ju:kən 'ri:və], Alaskas hovedflod (3700 km), udspringer i Rocky Mountains i Yukon Territoriet i Canada. Sejlbår i sommermånederne.

YWCA, fork. for Young Women's Christian Association, den eng. og amer. KFUK.

yver, betegn. for mælkektirtler hos pattedyr (især hos husdyr).

Yverdon [i'ver'dɔ], by i kanton Vaud, ved S-kysten af Neuchâtel-søen, Schweiz; 11 000 indb. (1941). Handel med landbrugsprodukter og stor levnedsmiddelindustri.

yversygdomme forekommer hos alle huspattedyr, y hos kvæg har meget stor økon. bet. Bortset fra de traumatiske y (pattesygdomme) skyldes yverbetændelse altid infektion.

Yvetot [i'vø'to], lille nordfr. by, 6800 indb. (1946); tekstilindustri. Lensherrerne af Y havde 15.-16. årh. kongetitel.

Yüan ['jy:än], kinesisk dynasti 1280-1368.

Yüan Shih-K'ai [jy'ön 'ʃa'k'ai] (1859-1916), kinesisk politiker. Reformvenl. embedsmand under kejserdommet, afsat 1909. Førstemin. ved revolutionens udbrud 1911; ved Sun Yat-sens mægling præsident 1912 efter kejserdommets afskaffelse, stræbte efter diktatorisk magt; modarbejdedes af japanerne, styret kort for sin død.

Yün-nan [jyn nan], prov. i SV-Kina; 322 000 km²; ca. 11 mill. indb. Hovedstad: Kun-ming. - Udvinding af tin.